

РЕФЛЕКСИЈЕ СТУДЕНАТА ПЕДАГОГИЈЕ О БУДУЋОЈ ПРОФЕСИЈИ И ПРОЦЕСУ ТРАЖЕЊА ПОСЛА *

*Никоleta Гутвајн** и Ивана Ђерић*
Институт за педагошка истраживања, Београд
Ивана Луковић
Филозофски факултет, Београд

Апстракт. У последњих неколико година, припрема младих за будућу професију и процес тражења посла постају водеће теме у друштвеним наукама и незаобилазни сегмент бројних европских политика у области образовања. Циљ нашег истраживања био је да се добије потпунији увид у начине на које студенти педагогије опажају властиту припремљеност за будући професионални позив и могућности за проналажење посла у струци. Узорком је обухваћено педесет и три студента треће и четврте године Филозофског факултета у Београду са Одељења за педагогију. За потребе истраживања конструисан је упитник са питањима отвореног типа. С обзиром на то да је наша студија експлоративног карактера, определили смо се за квалитативну анализу прикупљеног материјала. Налази истраживања показују да код већине студената преовлађује уверење о недовољној употребљивости стечених знања и вештина у будућем професионалном раду. Такво уверење студената води доживљају ниске компетентности за обављање будуће професионалне улоге. Утврђено је да студенти користе „уобичајне“ начине за тражење посла. Међутим, избор ових активности није у довољној мери разноврстан, па су шансе студената педагогије за запослење умањене. Негативне перцепције властите припремљености за будућу професију указују на неопходности ефикасније припреме студената педагогије за будући позив кроз успостављање сарадње између институција из области високог образовања, истраживачких центара и света рада.

Кључне речи: студенти педагогије, лична значења, високо образовање, професионалне компетенције и процес тражења посла.

У последњих неколико година, припрема младих за будућу професију и процес тражења посла, постају водеће теме у друштвеним наукама и незаобилазни сегмент бројних европских политика које почињају на

* *Напомена.* Чланак представља резултат рада на пројектима: „Од подстицања иницијативе, сарадње, стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву“, бр. 179034 (2011-2014); „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“, бр. 47008 (2011-2014); „Моделу процењивања и стратегије унапређивања квалитета образовања у Србији“, бр. 179060 (2011-2014) – чију реализацију финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

** E-mail: ngutvajn@rcub.bg.ac.rs

идеји о целоживотном образовању (Drucker, 1994; Lifelong Guidance Expert Group, 2002; Linking the worlds of work and education through Tempus, 2007; Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe’s higher education systems, 2011). Данас се од факултета очекује да образују студенте за живот и рад у организацијама друштва знања чије су основне вредности применљивост знања, активан однос према професионалном развоју и целоживотно образовање (Person & Rosenbaum, 2005; Zelloth, 2009; Andrews & Higson, 2011). Другим речима, факултету је „намењена” улога институције која производи знање које се може употребити у свакодневном животу и будућем професионалном раду.

Експанзија високог образовања широм света је отворила питање о квалитету знања дипломираних студената и њиховој компетентности да задовоље захтеве будуће професије (Elias & Purcell, 2004). Професионалне компетенције које студенти стекну током факултетског образовања представљају главни фактор продуктивности, конкурентности, квалитета рада и мотивације за активно тражење посла (Pitić *i sar.*, 2008; Despotović, 2010). По завршетку студија, особа може бити више или мање задовољна стеченим професионалним компетенцијама што се рефлектује на утврђивање приоритета и избор активности у процесу тражења посла. Емпиријски је потврђено да су „реалне“ перцепције властитог нивоа образовања и професионалних компетенција од пресудне важности у процесу проналажења посла. Утврђено је да особе које своје професионалне компетенције позитивно оцењују имају више успеха у проналажењу одговарајућег запослења (Steffy *et al.*; Oettingen & Mayer, 2002).

Значење појма „компетенције“ се, првобитно, доводило у везу са способношћу да се нешто уради добро и ефикасно, способношћу да се одговори на захтеве посла, односно захтеве специфичних радних улога. У савременој литератури се, под компетенцијама, углавном, подразумева комбинација знања, вештина и ставова примењених у одређеној ситуацији. Полазећи од тога, Cheetham *i Chivers* (1996) указују на то да свака компетенција обухвата: (а) *когнитивну компетенцију* или поседовање одговарајућег знања и могућност његове примене у циљу испуњавања захтева посла; (б) *функционалну компетенцију* која обухвата способности да се ефективно изврши низ професионалних задатака који воде специфичним исходима (способности “know-how”); (в) *персоналну компетенцију* која се односи на прилагођавање понашања захтевима конкретне радне ситуације и (г) *етичку компетенцију* која обухвата уважавање одређених личних и друштвених вредности у радном окру-

жењу. На основу изложеног, може се закључити да се ниво компетенција једне особе одређује кроз њену способност да делује ефикасно у сложеним и непредвидивим ситуацијама. У литератури се, такође, прави разлика између предметно специфичних и генеричких компетенција. Предметно специфичне компетенције се односе на специфична знања у области одговарајућег студијског предмета или групе предмета. Оне обезбеђују идентитет и конзистентност студијском програму. Реч је о разумевању одговарајућих појава и процеса, темељном владању стеченим знањем, повезивању знања из различитих области, способности организовања и реализације истраживања и коришћења научне литературе. У домену генеричких компетенција препознају се вештине које подржавају учење током читавог живота и које, поред писмености и базичних математичких вештина, укључују и комуникацијске вештине, вештине решавања проблема, тимског рада, доношења одлука, креативно мишљење, компјутерске и вештине континуираног учења (Bjørnåvold & Tissot, 2000; према: Pitić, Šećibović i Maksimović, 2008). У овом раду под компетенцијом ће се подразумевати интерни капацитет индивидуе који се испољава у вршењу релативно сложених активности. Реч је о комбинацији знања, рефлексивности, вештина, ставова и других просоцијалних ресурса (Stanković, 2010).

Образовање и учење данас имају статус основних инструмената друштвеног развоја и продукције социјалних, економских и технолошких промена. У том смислу, политика образовања није само политика креирања људског капитала, већ је део укупне развојне политике друштва (Despotović i sar., 2002). Прилагођавање система образовања стратегији развоја друштва и привреде, захтева и реформу наставних планова и програма у правцу обезбеђивања функционалне, компјутерске и технолошке писмености, подстицање креативности, развој критичког мишљења и одговарајућих вештина код појединаца (Maksimović, Šećibović i Despotović, 2002). Поред тога, пракса показује да су захтеви које поставља будућа професија добар индикатор које вештине је потребно развијати код младих стручњака (O'Brien & Deans, 1995). Успостављање сарадње између институција из области високог образовања, истраживачких центара и света рада („knowledge triangle“) има вишеструке користи за све стране у том процесу, а посебно за младе који ће имати прилику да овладају практичним знањима и да се припреме за професионалну праксу. Значајан број факултета у свету већ је развио програме за каријерно образовање и усмеравање младих који би требало да оснаже младе за изазове у процесу тражења посла и професионалног развоја уопште (Villar et al., 2000; Ribchester & Mitchell, 2004; Person & Ro-

senbaum, 2005; Zelloth, 2009; Gutvajн i sar., 2011). Нажалост, о евалуацији исхода ових програма нема довољно емпиријских података (Roscoe & Chehalis, 2009).

Значај ове теме може се сагледати у чињеници да су, у нашој средини, веома ретка истраживања која се баве властитим проценама компетентности младих за будући позив и њиховим перципирањем могућности проналажења запослења након студија. Највећи број сродних истраживања усредсређен је на испитивање разлога за одабир одговарајућег факултета, задовољство програмом, наставом и организацијом студија (Рајевић, 1985; Кесић и Превишић, 1998; Рисијаš i sar., 2006). На пример, једно од ретких истраживања из ове области (Рисијаš i sar., 2006) указује на чињеницу да је већина студената социјалне педагогије, психологије и социјалног рада у Хрватској задовољна стеченим знањима на факултету, али је број студената који су задовољни стеченим вештинама три пута мањи. Управо, профилисање специјализације младих стручњака са конкретним и применљивим знањем представља један од основних предуслова повећања шанси дипломираних студената у потрази за будућим запослењем (Мојић, 2010).

Намера аутора је да овим радом претходно размотрена питања поново отворе и сагледају на један другачији начин кроз увид у значења која студенти, завршних година студија педагогије, приписују будућој професији и могућностима проналажења посла у струци. Резултати нашег истраживања могли би бити значајни за све који се баве креирањем програма за студије педагогије, генерацијама младих који би желели да студирају педагогију, али и свима који улажу напор да усагласе понуду одговарајућих образовних профила са реалним потребама тржишта рада.

Методологија истраживања

Предмет нашег истраживања представљају процене властите припремљености за будућу професију студената педагогије и њихово сагледавање могућности за проналажење посла у струци. Циљеви истраживања били су да се утврди: (а) како студенти педагогије процењују властиту компетентност за обављање будућег позива; (б) како процењују своје шансе за проналажење посла у струци и (в) који су најзначајнији аспекти задовољства будућом професијом.

Учесници у истраживању. Узорак истраживања је пригодан. У истраживању је учествовало 53 студента треће и четврте године Одељења за педагогију Филозофског факултета у Београду, што је у складу са

препорукама за извођење квалитативних истраживања. У истраживању је учествовало 26 студената треће и 27 студената четврте године. Највећи број учесника истраживања је женског пола (96%). Изразита полна неуједначеност у корист женских субјеката је очекивана, с обзиром на то да се за педагошку професију, углавном, опредељују припаднице женског пола. Просечна старост (календарски узраст) учесника истраживања износила је двадесет и четири године и шест месеци. Истраживање је спроведено током школске 2010/11. године.

Метод и техника истраживања. У истраживању је примењена метода студија случаја. Иако се студија случаја, најчешће, односи на појединца, случај није увек везан само за једну особу. То може бити и једна школа, одељење у оквиру школе или група студената, породица, али и програм, специфичан пројекат, као и одређени односи и процеси (Flyvbjerg, 2006; Ševkušić, 2008). У нашем истраживању „случај“ обухвата групу студената педагогије који су на завршним годинама студија.

За потребе овог истраживања конструисан је упитник са питањима отвореног типа. Питања су се односила на студентску процену задовољства стеченим знањима и вештинама, процену компетентности за обављање будућег посла, перцепцију могућих потешкоћа за обављање професионалне улоге, као и на начине информисања о могућностима запослења и планираним активностима у том правцу. Такође, испитаници су имали могућност да формирају листу услова које би требало да испуни њихов први посао и да укажу и рангирају кључне факторе задовољства будућим послом.

С обзиром на то да је наша студија експлоративног карактера, определили смо се за квалитативну анализу прикупљеног материјала што омогућава дубљи увид у лична значења која студенти педагогије приписују властитој припремљености за будући професионални позив, односно процесу тражења посла. Пошли смо од претпоставке да појединци конструишу теорије о својој будућој професионалној улози и да управо те конструкције „воде” њихове активности у процесу тражења посла у одређеном смеру. Коришћени аналитички поступак може се сврстати у квалитативну тематску анализу, која подразумева трагање за доминантним обрасцима у прикупљеном материјалу (Braun & Clarke, 2006). Да бисмо идентификовали теме које се понављају у размишљањима учесника у истраживању, њихови одговори разврстани су по сличностима и разликама. Коначно, наше квалитативне налазе поредили смо са налазима релевантних истраживања у овој области.

Анализа и дискусија резултата истраживања

Како студенти завршних година студија педагогије процењују властиту компетентност за обављање будућег посла? Професионалне компетенције подразумевају обављање радних улога у реалном радном окружењу у складу са прописаним критеријумима или имплицитним очекивањима (традиција или добра пракса у обављању занимања). Компетентан педагог би требало да поседује знања, вештине и способности које ће му помоћи да реши проблеме који се јављају у васпитно-образовном контексту. Код студената завршних година студија педагогије, компетентност би се могла довести у везу са развијеношћу одговарајућих предметно специфичних и генеричких компетенција. У складу са тим, први задатак нашег истраживања односио се на добијање потпунијег увида у начине на које студенти завршних година педагогије процењују задовољство теоријским и практичним знањима и вештинама стеченим на факултету, као и на њихову процену у погледу припремљености за будући практични рад.

Резултати нашег истраживања показују да је од укупног броја студената њих четрдесет петоро задовољно стеченим теоријским знањима на факултету. Иако наведени налаз иде у прилог задовољству студената стеченим теоријским знањима током студија, подаци добијени анализом задовољства стеченим вештинама нису охрабрујући. Од укупног броја студената њих четрдесет осморо је незадовољно стеченим вештинама. Налази истраживања других аутора потврђују да су студенти социјалне педагогије, психологије и социјалног рада задовољни стеченим теоријским знањем (73%), док је 21% студената незадовољан стеченим вештинама на факултету (Ričijaš i sar., 2006).

Анализа резултата показује да од укупног броја студената њих четрдесет троје сматра да су теоријска знања, која стичу током студија, неупотребљива у будућем професионалном раду, док свега десет студената истиче да стечена теоријска знања представљају ваљану основу за развој вештина неопходних за компетентно обављање будуће професионалне улоге.

„Знања која смо стекли током студија не могу се употребити у будућем практичном раду. Искрено мислим да факултет пружа само теоријска знања која су застарела и неупотребљива у савременој педагошкој пракси. Имамо врло мало могућности да, у овом тренутку, вежбамо и испробамо оно о чему учимо.“

(Студенткиња четврте године педагогије)

Професионалне компетенције подразумевају обучавање, како у практичним вештинама, тако и у научнотеоријским принципима који леже у њиховој основи (Ovesni, 2007). Другим речима, добра теорија је предуслов добре праксе. Иако студенти педагогије имају свест о томе да су теоријска знања важна, они ипак мисле да та знања нису употребљива у практичном раду, и да је потребно обезбедити дужу и чешћу обавезну стручну праксу. Почетна очекивања студената треће и четврте године у погледу стечених вештина су изневерена, јер су се надали да ће се током последњих година студија припремити за успешан рад у пракси.

„Надала сам се да ћемо на четвртој години, током стручне праксе, овладати вештинама које нужно дају осећај сигурности младом педагогу који започиње свој радни стаж у некој школи или вртићу. Нажалост, то се није догодило. Због тога се осећам неспремном за будући посао“.

(Студенткиња четврте године педагогије)

Такође, налази показују да од укупног броја студената, њих тридесет деветоро процењује да се не осећа довољно компетентним за обављање посла педагога, док свега четрнаест студената властиту компетентност процењује као задовољавајућу. Већина студената који сматрају да су компетентни завршава трећу годину на студијама педагогије. Према мишљењу студената педагогије, занемаривање практичних знања и увежбавања вештина током студија представља кључни извор доживљаја властите некомпетентности. озбиљност ових налаза употпуњују одговори студената на питање о антиципираним тешкоћама у обављању будуће професионалне улоге. Наиме, више од половине студената осећа страх од немогућности да се снађе у конкретним ситуацијама у којима је потребно решити практичан проблем.

„Мислим да ми знања која сам стекла на факултету не значе много за обављање посла педагога. Могу да помогну, али она треба да буду и у вези са послом који ћу обављати као педагог. Недовољно праксе, током студија, доприноси да се осећам некомпетентном за обављање овог посла.“

(Студенткиња четврте године педагогије)

Претпостављамо да увид у начине на које студенти педагогије антиципирају тешкоће у погледу обављања будућег професионалног позива

може допринети њиховом оснаживању, како би били спремни да се ухвате у коштац са почетном несигурношћу, неискуством и сличним проблемима. То се може постићи кроз подршку у планирању каријере још у току студија, што уједно представља и припремну фазу у комплексном и динамичном процесу проналажења будућег посла. У прилог томе, истраживачки налази показују да вера у сопствену ефикасност, с једне стране, олакшава проналажење посла у струци (Kanfer & Hulin, 1985; Eden & Aviram, 1993; Saks & Ashforth, 1999), а с друге стране, представља кључни фактор у успешном обављању професионалне делатности (Bandura, 1997). Утврђено је да су студенти више мотивисани за учење уколико приступају стручном образовању са разрађенијим планом „шта после школе” и са позитивнијим очекивањима у односу на успех у остварењу постављених циљева (Kenny *et al.*, 2006).

На питање које тешкоће очекујете у обављању будућег професионалног позива, од укупног броја студената, тридесет деветоро истиче да су „значајни други“ у професионалној сфери главни извор тешкоћа. Конкретније, студенти педагогије имају дилему како да успоставе квалитетну сарадњу са колегама, родитељима и ученицима и како да превазиђу страх од неприхваћености у колективу. На основу одговора студената педагогије стичемо увид у начине на које они антиципирају своју будућу професионалну улогу. Занимљиво је да у одговорима преовлађују негативна стереотипна уверења о томе како студенти виде улогу педагога у очима њихових замишљених колега: „педагози су на *лошем гласу* у школи“; „педагози тешко успостављају сарадњу са наставницима“; „наставници доживљавају педагоге као ваннаставна лица која контролишу њихов рад“; „наставници и друге колеге са дужим радним искуством имају отпор према младим педагозима, чији је задатак да унапређују васпитно-образовни рад“; „педагог у школи је позициониран као папиролог, а не као експерт за васпитно-образовне проблеме“. Кад млада особа „закорачи“ у свет рада са оваквим скупом претпоставки, њено понашање може бити одређено антиципацијама о томе како је други у колективу доживљавају. На тај начин, млада особа улази у „зачарани круг“ и „бесконачну серију рефлексија“ о својим и туђим антиципацијама. Остаје отворено питање на који начин ће садашњи студенти, а будући педагози дефинисати свој однос са будућим колегама и „послодавцима“.

Како студенти завршних година студија педагогије процењују сопствене шансе за проналажење посла у струци? Активан однос студената према проналажењу будућег посла почива, између осталог, на доживљају професионалне компетентности и процени сопствене ефи-

касности у погледу проналажења будућег посла. Уверење о ефикасности представља предиктор заинтересованости и позитивног става према проналажењу будућег посла, утиче на избор циљева, количину уложеног напора, истрајавање и очекиване исходе. Особе са високом самоефикасношћу, показују већу когнитивну снажљивост, флексибилност и ефикасност (Bandura, 1997).

Наредни задатак нашег истраживања односио се на упознавање са првим асоцијацијама студената педагогије које се јављају при помисли на проналажење посла у струци, као и са активностима које предузимају у погледу проналажења посла. Налази истраживања показују да код више од половине студената преовлађује уверење да је посао у струци изузетно тешко пронаћи и да је недовољна запосленост педагога горући проблем нашег образовног система и друштва у целини. Прве асоцијације код ове групе студената су чекање, тражење, главобоља, „немогућа мисија“, напор, борба. Нешто мање од половине студената истиче личну упорност као главни предуслов за проналажење посла у струци. Један број студената сматра да је решење у ослањању на значајне друге и „судбину“ („то је ствар среће“, „то не зависи од мене“), а тек неколико студената као кључну препреку приликом запошљавања наводи корупцију, непотизам, односно запошљавање „преко везе“. Следећи одговор студенткиње илуструје претходно наведено.

„Срећа! Треба имати луду срећу наћи посао у нашој струци у неко блиско време након завршетка студија. У овој земљи тражење посла је Сизифов посао! Ситуација је таква да дипломираних педагога има више на бироу, него у школи или вртићу.“

(Студенткиња четврте године педагогије)

Добијени налази нису изненађујући уколико се анализирају подаци о стању на тржишту рада. Најтраженији послови на тржишту рада у Републици Србији, намењени високообразовним особама у 2010. години, су ИТ стручњаци, инжењери електротехнике и економисти, док је потражња за дипломираним педагозима на тржишту рада релативно мала. На основу објављених огласа на сајту poslovi.infostud.com током претходне године, у оквиру 39 постојећих категорија радних места, изведени су подаци о најтраженијим занимањима. Наиме, налази о процентуалном учешћу објављених огласа, указују да посао педагога припада категорији „остале понуде са мање заступљеним радним местима“ (10.34%). Наведени подаци не изненађују с обзиром на неусклађеност образовног система са потребама тржишта рада, па млади веома тешко проналазе посао без обзира на достигнути ниво образовања.

Налази нашег истраживања показују да више од половине студената има негативна очекивања у погледу могућности проналажења посла у струци, иако већина студената доживљава будући позив као изазов за лични и професионални напредак. Без обзира на јасно дефинисана очекивања студената у погледу добити коју посао педагога омогућава, већина студената има свест о томе да их након дипломирања очекују реалне препреке за улазак у свет рада. Стога је неопходно осмислити јасне стратегије и програме подршке у процесу запошљавања високообразованих кадрова који би могли да задовоље личне и професионалне потребе и вредности.

Лична иницијатива студената у процесу прикупљања информација о будућем запослењу и у избору начина за проналажење посла представља значајни индикатор активног односа младих према будућој професији. Утврђено је да студенти користе „уобичајне“ начине за тражење посла. Међутим, избор ових активности није у довољној мери разноврстан, па су шансе студената педагогије за запослење умањене. У њиховим описима конкретних корака које намеравају да предузму преовлађује ослањање на друге насупрот већој личној иницијативи. Половина студената педагогије прикупља информације о будућем запослењу од „значајних других“ из непосредног окружења (професори педагогије, педагози запослени у школама и вртићима, родитељи, дипломирани студенти). Обраћање колегама, професорима, пријатељима или члановима породице за помоћ и савет током професионалног усавршавања начин је да се изгради стабилна мрежа контаката. Њено интензивно вишегодишње грађење може бити од пресудног значаја када дође тренутак да се пронађе посао у струци (Why nonprofit? University student perceptions of careers in the nonprofit sector, 2010).

Поред тога, о слободним радним местима студенти се информишу пратећи специјализоване сајтове за запошљавање и штампане медије. Од укупно 53 студента педагогије њих двадесет троје наводи интернет и штампане медије као користан извор информација о могућностима запослења и актуелним радним местима (на пример, дневне новине, Мали огласи, Инфостуд, Лако до посла). Добијени налаз је у значајној сагласности са резултатима иностраних истраживања (Why nonprofit? University student perceptions of careers in the nonprofit sector, 2010).

Занимљиво је да будући педагози не опажају Националну службу за запошљавање као партнера у процесу тражења будућег посла. Такође, незнатан број студената изјављује да су неинформисани, као и да је бескорисно трагати за информацијама, јер постоје „неправилности“ у конкурсној процедури. Кад су у питању конкретне активности које сту-

денти педагогије предузимају, како би допринели већој вероватноћи проналажења будућег посла, издвајају се следећи избори које смо груписали у четири категорије: (а) наставак школовања (дипломске академске студије педагогије – мастер); (б) волонтирање у државном и невладином сектору при организацијама или удружењима која се баве децом и младима; (в) учлањење у владајућу странку, као и тражење донаторства и спонзорства; (г) успостављање контаката са релевантним појединцима који могу да помогну при запослењу. Супротно препорукама стручњака, слање CV-а и обављање хонорарних послова, наши студенти у мањој мери опажају као релевантне активности које могу да допринесу ефикаснијем запослењу. Они студенти који истичу значај волонтирања током студирања увиђају корисност таквих активности за лични и професионални развој.

„Волонтирање у различитим организацијама пружа веће шансе при запошљавању, макар само на папиру. Осим тога, значајно је стечено искуство тим путем које ће свакако користи у каснијем раду.“

(Студенткиња четврте године педагогије)

Налази неких сродних истраживања указују да се волонтирање показало као добар начин да се стекну додатна знања и вештине за будући рад, као начин да се развије јачи осећај професионалне компетенције и, последично, повећају шансе за запослење (Ricijaš i sar., 2006; Why non-profit? University student perceptions of careers in the nonprofit sector, 2010). Када је могуће, студенте педагогије је потребно охрабрити да се одлуче за волонтерски рад још у току студија. Незнатан број студената педагогије не препознаје конкретне активности које би требало да предузме ради повећања шанси за запослење, већ као „пожељну“ опцију види напуштање земље, што је у складу са трендом „одлива мозгова“ у протекле две деценије.

Конечно, следећи задатак нашег истраживања односио се на утврђивање листе услова које би требало да испуни први посао који би студенти педагогије радили када дипломирају. Налази показују да су најзначајнији критеријуми за проналажење првог посла након дипломирања да: (а) посао буде у домену стручности; (б) на послу имају могућности за учење и развој одговарајућих педагошких вештина; (в) обављају посао који доприноси добробити деце и (г) имају стабилан и изванредан посао, што је у складу са сазнањима из литературе о потреби радника за транспарентношћу у односима са послодавцем.

Студенти завршних година студија педагогије о најзначајнијим аспектима задовољства будућим послом. Последњи задатак нашег истраживања односио се на утврђивање најзначајнијих фактора задовољства будућим послом из угла студента педагогије. Резултати нашег истраживања показују да су *најзначајнији фактори задовољства будућим послом:* садржај посла педагога, склад између личних интересовања и садржаја посла, позитивна социјална клима на послу. За разлику од студената треће године педагогије, њихове старије колеге високо вреднују и осећање професионалне компетентности и аутономије у раду и одлучивању. С друге стране, на последњем месту у хијерархији професионалних вредности студената треће и четврте године су: висина плате, позиција и статус, могућност напредовања у каријери, блиски односи са колегама.

Налази нашег истраживања у сагласности су са резултатима до којих је дошла Гузина (1988) испитујући особине „идеалног посла“ код запослених лица. Наиме, показало се да је код највећег броја испитаника на првом месту међу особинама „идеалног посла“ управо његов *садржај. Адекватна зарада* заузела је друго место, док су *услови рада* на трећем месту. Међутим, наши налази су противречни налазима добијеним у неким другим студијама, према којима студенти из источноевропских земаља радије бирају послове који доносе новац, престиж и напредак (као одраз економске нестабилности) у односу на студенте из западноевропских земаља који се најчешће „воде“ интризичним мотивима у избору „идеалног“ посла (Harzing, 2004).

Код студената педагогије висина плате заузима последње место у хијерархији професионалних вредности. Познато је да образованији радници, који обављају сложенији посао, дају предност садржају посла, а зарада и остали спољни фактори су за њих мање значајни. Радници нижег образовања чији посао не захтева веће интелектуалне напоре преферирају добро плаћен посао, а тек потом наводе садржај посла (Kuzmin i Švencickij, 1982; према: Guzina, 1988). Студенти педагогије опажају *висину плате* као важан фактор задовољства будућим послом, али с обзиром на то да су пред почетком каријере, висина плате се налази на последњем месту у хијерархији професионалних вредности. Иако досадашња сазнања говоре о великом мотивационом значају зараде, већина студената педагогије би, по завршеним студијама, радо прихватила и мању зараду. Светска економска криза утицала је на то да млади стручњаци и у развијеним деловима света размишљају на сличан начин (Why nonprofit? University student perceptions of careers in the nonprofit sector, 2010).

Поред тога, студенти педагогије не наводе услове рада као значајан фактор задовољства будућим послом што се може објаснити тиме да они априори опажају услове рада као пријатне и комфорне. Досадашња сазнања указују да ако су услови рада оптимални, онда неки други фактори имају значајнију улогу у задовољству и преференцијама радника (Guzina, 1988).

Најчешће навођен и најзначајни фактор задовољства будућим послом представља *садржај посла педагога* који студенти педагогије доживљавају као изазован, занимљив и разноврсан. Занимљиво је указати и на то да је код студената педагогије идентификован двополан конструктор *изазован посао* насупрот *рутински посао*. Наиме, поједини студенти изражавају бојазан да ће се на будућем послу бавити рутинским активностима које немају много везе са послом педагога и да тако неће имати прилику да изразе властиту креативност, иницијативу и самосталност у раду.

На основу приказаних истраживачких налаза, можемо закључити да ће студентима педагогије, који ће ускоро стећи статус академских грађана, задовољство донети управо интринзични фактори професије. Очекујемо да ће се као мање значајни фактори задовољства појавити спољни фактори, као што је висина зараде, али да ће због високе стопе незапослености у друштву, важан фактор задовољства постати сигурност запослења.

Закључна разматрања

Питање припремљености младих за будући професионални позив требало би да се решава у сарадњи са научноистраживачким институцијама, послодавцима и образовним сектором („knowledge triangle“). Укључивање институција формалног образовања у овакву врсту обуке је неопходно како би се обезбедио континуиран и одржив рад са младима на њиховој припреми за излазак у свет рада. Налази нашег истраживања сугеришу да је неопходно предузети следеће кораке да би студенти педагогије могли да се ефикасније припреме за будући позив и процес тражења посла: (а) развијање свести код студената да су теоријска знања неопходна за изграђивање професионалне компетентности; (б) осавремењивање постојећих програма на основним и мастер студијама у складу са актуелним трендовима у науци и друштву; (в) осмишљавање додатних програма каријерног образовања и усмеравања намењених младима, како би им се пружио подршка да се након завршеног процеса образовања упознају са основним претпоставкама које доприносе ус-

пеху у тражењу посла (на пример, упознавање са психолошким механизмима деловања негативних очекивања и антиципација на понашање, успешна комуникација са будућим колегама и послодавцима, вера у сопствену ефикасност, развијање личне иницијативе, упознавање са различитим начинима информисања о начинима тражења посла); (г) креирање могућности и прилика да млади током студирања обављају хонорарне и волонтерске послове како би могли ефикасније да пронађу жељени посао; (д) развијање позитивнијег имиџа Националне службе за запошљавање, да би млади ову институцију доживљавали као пожељног и видљивог партнера у процесу тражења посла.

Будућност, свакако, намеће обавезу креаторима образовних програма да прате захтеве тржишта рада, да садашњим студентима обезбеде сигурнију будућност и да остану атрактивни за нове генерације студената (O'Brien & Deans, 1995; *Linking the worlds of work and education through Tempus*, 2007). Спровођењем реформе студијских програма на факултетима у нашој земљи учињен је важан корак у правцу повећања стопе запошљавања младих дипломираних стручњака. Актуелна реформа иде у правцу профилисања специјализације стручњака са конкретним и примењивим знањем (Мојић, 2010). Очекујемо да непосредни ефекат такве реформе буде значајно повећање шанси младих стручњака – педагога на тржишту рада.

Коришћена литература

- Andrews, J. & H. Higson (2011): Graduate employability, 'soft skills' versus 'hard' business knowledge: a european study, *Higher Education in Europe*, Vol. 33, No. 4, 411-422.
- Bandura, A. (1997): *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.
- Braun, V. & V. Clarke (2006): Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, 77-101.
- Cheetham, G. & G Chivers (1996): Towards a holistic model of professional competence, *Journal of European Industrial Training*, Vol. 20, No. 5, 20-30.
- Despotović, M., I. Maksimović, J. Dimov, R. Šećibović i M. Žutić (2002): Okvir za strategiju razvoja stručnog obrazovanja u Srbiji; u T. Kovač-Cerović i Lj. Levkov (ur.): *Kvalitetno obrazovanje za sve – put ka razvijenom društvu* (249-280). Beograd: Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije.
- Despotović, M. (2010): *Razvoj kurikuluma u stručnom obrazovanju*. Beograd: Filozofski fakultet.
- Drucker, P. (1994): *Knowledge work and knowledge society: the social transformations of this century*. Retrieved December 21, 2010 from World Wide Web <http://soundknowledgestrategies.com/documents/DruckerGodkinLecture.pdf>
- Eden, D. & A. Aviram (1993): Self-efficacy training to speed reemployment: helping people to help themselves, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 78, No. 3, 352-360.
- Elias, P. & K. Purcell (2004): In mass higher education working? Evidence from the labor market experiences of recent graduates, *National Institute of Economic Review*, Vol. 190, 60-74.

- Flyvbjerg, B. (2006): Five misunderstandings about case-study research, *Qualitative Inquire*, Vol. 12, No. 2, 219-245.
- Gutvajn, N., I. Bერიћ и M. Marušić (2011): Odnos studenata pedagogije prema budućoj profesiji i traženju posla; u J. Zubović (ur.): *Aktivne mere na tržištu rada i pitanja zaposlenosti* (92-211). Beograd: Institut ekonomskih nauka.
- Guzina, M. (1988): *Motivacija za rad i zadovoljstvo poslom radnika*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Harzing, A-W. (2004): Ideal jobs and international student mobility in the enlarged European Union, *European Management Journal*, Vol. 22, No. 6, 693-703.
- Kanfer, R. & C.L. Hulin (1985): Individual differences in successful job searches following lay-off, *Personnel Psychology*, Vol. 38, No. 4, 835-847.
- Kenny, M.E., D.L. Blustein, R.F. Haase, J. Jackson & J.C. Perry (2006): Setting the stage: career development and the student engagement process, *Journal of Counseling Psychology*, Vol. 53, No. 2, 272-279.
- Kesić, T. i J. Previšić (1998): Motivi upisa i zadovoljstvo nastavnim programom studenata ekonomskih i elektrotehničkih fakulteta u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, Vol. 7, Br. 4-5, 731-746.
- Lifelong Guidance Expert Group* (2002). Retrieved September 10, 2011 from World Wide Web http://www.cedefop.europa.eu/EN/about-cedefop/projects/lifelong_guidance/3203.aspx
- Linking the worlds of work and education through Tempus* (2007). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Retrieved September 10, 2011 from World Wide Web http://ec.europa.eu/education/pdf/doc252_en.pdf
- Maksimović, I., R. Šećibović i M. Despotović (2002): Analiza stanja u srednjem stručnom obrazovanju u Srbiji; u R. Šećibović, I. Maksimović i S. Mišljenović (red.): *Reforma srednjeg stručnog obrazovanja: od razgovora ka realizaciji* (13-34). Beograd: Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije.
- Mojić, D. (2010): Zapošljavanje sociologa u Srbiji danas: od „humanističkih emancipatora“ do „profesionalnih praktičara“, *Sociologija*, Vol. 52, Br. 1, 219-241.
- O'Brien, E.M. & K.R. Deans (1995): The position of marketing education: a student versus employer perspective, *Marketing Intelligence & Planning*, Vol. 13, No. 2, 47-52.
- Oettingen, G. & D. Mayer (2002): The motivating function of thinking about the future: expectations versus fantasies, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 83, No. 5, 1198-1212.
- Ovesni, K. (2007): *Profesionalne kompetencije andragoga*; u Š. Alilabić i A. Pejatović (ur.): *Zbornik radova sa međunarodne konferencije „Andragogija na početku trećeg milenijuma“* (323-334). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Pajević, D. (1985): *Izbor zanimanja*. Beograd: Zaštita rada.
- Person, A.E. & J.E. Rosenbaum (2005): Educational outcomes of labor-market linking and job placement for students at public and private 2-year colleges, *Economics of Education Review*, Vol. 25, 412-429.
- Pitić, G., R. Šećibović i I. Maksimović (2008): *Razvoj novog kurikuluma u visokom obrazovanju u Srbiji i formiranje fleksibilnih profila za tržište rada*. Preuzeto sa: <http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/StudijeIstrazivanja/sveska06RazvojNovogKurikulumaUVisokomObrazovanjuUSrbijiIFormiranjeFleksibilnihProfilaZaTrzisteRada.pdf>, 26.10.2011.
- Ribchester, C. & H. Mitchell (2004): Level 1 student perceptions about employability, career planning and careers guidance, *Planet*, No. 13.
- Ricijaš, N., A. Hujic i V. Branica (2006): Zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetentnosti studenata nekih pomagačkih profesija, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 42, Br. 2, 51-68.
- Roscoe, L.J & M.S. Chehalis (2009): Increasing psychology students' satisfaction with preparedness through a professional issues course, *Teaching of Psychology*, Vol. 36, 18-23.

- Saks, A.M. & B.E. Ashforth (1999): Effects of individual differences and job search behaviors on the employment status of recent university graduates, *Journal of Vocational Behavior*, Vol. 54, No. 2, 335-349.
- Stanković, D. (2010): Mesto kompetencija u profesionalnom razvoju nastavnika; u N. Polovina i J. Pavlović (ur.): *Teorija i praksa profesionalnog razvoja nastavnika* (63-84). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Steffy, B.D., K.N. Shaw & A.W. Noe (1989): Antecedents and consequences of job search behaviors, *Journal of Vocational Behavior*, Vol. 35, No. 3, 254-269.
- Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe’s higher education systems*, Communication from the commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions (2011). Brussels: European Commission. Retrieved October 7, 2011 from the World Wide Web http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/com0911_en.pdf
- Ševkušić, S. (2008): Kvalitativna studija slučaja u pedagoškim istraživanjima: saznanje mogućnosti i ograničenja, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, God. 40, Br. 2, (239-256). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Villar, E., J. Juan, E. Corominas & D. Capell (2000): What kind of networking strategy advice should career counsellors offer university graduates searching for a job? *British Journal of Guidance & Counselling*, Vol. 28, No. 3, 389-409.
- Vranešević, T., M. Mandić i S. Horvat (2007): Istraživanje činitelja zadovoljstva studenata, *Poslovna izvrsnost*, Vol. 1, Br. 1, 83-94.
- Why nonprofit? University student perceptions of careers in the nonprofit sector* (2010). Ottawa: HR Council for the Nonprofit Sector.
- Zelloth, H. (2009): *In demand: career guidance in EU neighboring countries*. ETF Communication Unit & European Training Foundation.

Примљено 10.10.2011; прихваћено за штампу 21.11.2011.

Nikoleta Gutvajn, Ivana Đeric and Ivana Luković
REFLECTIONS OF PEDAGOGY STUDENTS
ON THEIR FUTURE PROFESSION AND THE JOB SEARCH PROCESS

Abstract

In recent years, preparation of youth for their future profession and the job search process have become the leading topics in social sciences and an inevitable segment of a number of European policies in the field of education. The goal of our research was to obtain a more comprehensive insight into the ways in which pedagogy students perceive their preparation for the future profession and the opportunities for finding a job in their field of study. The sample comprised fifty-three third- and fourth-year students from the Department of Pedagogy of the Faculty of Philosophy in Belgrade. For the purposes of the research, a questionnaire with open-ended questions was constructed. Since our study is explorative in nature, we opted for qualitative analysis of the collected material. Research findings indicate that the majority of students predominantly believe that the acquired knowledge and skills are insufficiently usable in future professional work. Such beliefs lead towards the feeling of low competence for performing the future professional role. It was established that students use the “usual” methods for job search. However, the choice of these activi-

ties is not various enough, which consequently reduces the chances of pedagogy students to find employment. Negative perceptions of one's own preparation for future profession point out to the necessity of a more efficient preparation of pedagogy students for their future job through establishing cooperation between institutions in the field of high education, research centres and world of labour.

Key words: pedagogy students, personal meanings, high education, professional competences and the job search process.

Николетта Гуттвейн, Ивана Джерић и Ивана Луковић
РЕФЛЕКСИИ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИКИ
О БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИИ И ПОИСКЕ РАБОТЫ

Резюме

В последние годы подготовка молодых людей к будущей профессии и поиск работы становятся ведущими темами в общественных науках и неотъемлемым сегментом многочисленных европейских политик в области образования. Цель нашего исследования – получить как можно более полное представление о способах восприятия студентами педагогики их подготовленности к будущей профессии и возможностей нахождения работы по специальности. Корпус испытуемых охватил пятьдесят три студента третьего и четвертого курсов Отделения педагогики Философского факультета в Белграде. Для нужд исследования был сконструирован вопросник с вопросами открытого типа. Поскольку наше исследование имеет эксплоративный характер, мы провели качественный анализ собранного материала. Результаты исследования показывают, что у большинства студентов преобладает мнение о недостаточной применимости приобретенных знаний и умений в будущей профессиональной работе. Такое мнение студентов ведет к уверенности о низкой компетентности к осуществлению будущей профессиональной роли. Выявлено, что студенты пользуются «привычными» способами поиска работы. Между тем, выбор таких способов недостаточно широкий, что уменьшает возможности студентов педагогики найти соответствующую работу. Отрицательное восприятие собственной подготовленности к будущей профессии указывает на необходимость более эффективной подготовки студентов педагогики к будущей профессии путем установления сотрудничества между вузами, исследовательскими центрами и трудовыми организациями.

Ключевые слова: студенты педагогики, личные значения, высокое образование, профессиональные компетенции и поиск работы.